

1.7.1 Uzroci zlostavljanja

Individualni, obiteljski i društveni konteksti su rizični čimbenici koji utječu na ponašanja djece i određuju agresivnost CYP-a koji je uključen u nasilničko ponašanje.

Na individualnoj razini, može se odnositi na temperament, sklonost prema nasilnim igrama, utvrđenu dijagnozu (ili sklonost) prema poremećaju pažnje i hiperaktivnosti, ograničene sposobnosti i vještine rješavanja problema. Kod djece koja imaju sklonost da budu 'otresita' i imaju 'jaku narav' veća je vjerojatnost razvoja nasilničkog ponašanja u budućnosti. Iako to nije sigurno, na statističkoj razini je dokazano da djeca koja su otresita, s vremenom imaju sklonost biti agresivnija i imaju manifestacije sklone nasilničkom ponašanju: djeca koja vole 'kontaktne igre', koja su stalno spremna istupiti u bilo kojoj situaciji, koji nisu sramežljivi. Oni, s druge strane, koji su mirnijeg temperamenta i opisani kao sramežljivi, skloni riziku, ukratko - klasični 'dobar dečko', teže će razviti takve stavove. To su očito postoci: to je više-manje vjerojatno, ali nije 'izvjesno' ili 'isključivo'. Sklonost igrama i manipulativnim stavovima također predstavlja još jedan predispozicijsko sredstvo za razvoj nasilničkog ponašanja. Naposljetku, prisutnost ograničene kompetencije za rješavanje problema (to je sposobnost pronalaženja učinkovitijih i prikladnijih rješenja kao odgovor na radnje koje su poduzeli drugi) može se smatrati rizičnom karakteristikom: subjekt zapravo ne uspijeva na primjeren način uspostaviti odnos s drugima jer on ili ona ne posjeduje alate za to.

Analizirajući dijagnostičko grupiranje 'poremećaja nedostatka pažnje i ometajućeg ponašanja' u DSM-u (Dijagnostički i statistički priručnik za mentalne poremećaje), lako je vidjeti kako zlostavljanje može prijeći granicu između poremećaja ponašanja i poremećaja prkosnog suprotstavljanja.

Poremećaj ponašanja karakterizira ponavljajući i konstantni obrazac ponašanja u kojem se krše temeljna norme ili prava drugih, ili društvena pravila. Ovakav tip ponašanja prisutan je u različitim okruženjima i može izazvati klinički značajno oštećenje društvenog, školskog ili obiteljskog funkcioniranja.

Djeca i adolescenti mogu pokazivati nadmoćno, prijeteće ili zastrašujuće ponašanje; mogu biti fizički okrutni prema ljudima ili životinjama; namjerno oštetiti tuđu imovinu i sl.

Afektivna sfera je ugrožena, zapravo, kada subjekt provodi nasilnu radnju, on/ona ne osjeća grižnju savjesti ili empatiju prema svojoj meti, već reagira duboko frustrirano i visoko reaktivno na podražaje, idući tako daleko da poćini stvarno nasilja (DSM-5 American Psychiatric Association, 2014).

S druge strane, oporbeni izazovni poremećaj (ODD), ne manifestira se činovima izravne agresije, već negativnim, prkosnim, neposlušnim i neprijateljskim stavom prema autoritetima, osobito

odraslima. Neprijateljstvo i provokacija izražavaju se ustrajnom tvrdoglavošću, otporom prema izravnim uputama i nespremnošću na kompromis, predaju ili pregovore s odraslima i vršnjacima (DSM-5 American Psychiatric Association, 2014). Ova vrsta poremećaja je manje ozbiljna od prethodne, ali može prerasti u poremećaj ponašanja kada se preoblikuje iz ponašanja prirodnog za određenu razvojnu fazu u abnormalno i trajno protivljenje, što utječe i na društvene odnose i na uspjeh u školi (DSM-5 American Psychiatric Association, 2014). Postoje mnogi teorijski modeli koji su pokušali objasniti agresiju i zlostavljanje, a kako bi bolje razumjeli čimbenike nevolje ili devijantnosti, istraživači su se obično usredotočili na dvije linije istraživanja: s jedne strane, izrazito ekološki pristup koji pripisuje uzročno podrijetlo 'devijantnog' ponašanja na socio-obiteljske čimbenike; ali s druge strane, nalazimo genetsko-biološki pristup koji smanjuje čimbenike rizika na sastavne komponente pojedinca (Rutter, Giller i Hagell, 1998). Istraživanja su naglasila da, i teorija socijalnih odnosa i teorija socijalne kontrole, ukratko sadrže glavne čimbenike devijantnosti (Patterson, Reid i Dishion, 1992). Obje teorije tvrde da je osobnost djeteta strukturirana iz odnosa s roditeljima, koji postaju posrednici ustaljenih vrijednosti, a posljedično i stjecanja kontrolnih funkcija (ibid.). Upravo teorija privrženosti (Bowlby, 1989) pojašnjava kakvu zaštitničku ulogu, zdrav odnos s odgajateljem, može preuzeti u djetetovom razvoju. Odnosno, koliko konfliktni odnos može dovesti do poteškoća u procesu razvoja. Štoviše, ne treba zaboraviti veliki korpus literature koja pokazuje kako će epizode zlostavljanja, pretrpljene i počinjene u djetinjstvu i adolescenciji, vrlo vjerojatno dovesti do ozbiljnih poremećaja ponašanja u kasnoj adolescenciji i odrasloj dobi (Menesini, 2000). Oliverio Ferraris (2008) sažima izvorne uzroke progoniteljskih djela navodeći da se zlostavljanje temelji na obiteljskoj nelagodi koja navodi osobu na uznemirujuće ponašanje uglavnom iz dvije različite motivacije: učenja i osvete. U prvom slučaju, u razredu osoba ponovno predlaže model nasilnog ponašanja koji je naučila od svoje obitelji. U drugom, on/ona obnavlja ono što je naučio kao meta agresije, ali mijenja svoju ulogu. Ove su teorije temeljne za razumijevanje fenomena zlostavljanja, ali ako se razmatraju pojedinačno, nisu iscrpne. Zapravo, ova vrsta agresivnog ponašanja ne ostavlja mjesta za unilinearne kauzalne modele, jer se pojavljuje kao višekomponentni fenomen koji je rezultat međudjelovanja

brojnih distalnih i proksimalnih čimbenika, koji objašnjavaju ne samo različite tipove, već i različite evolucijske putanje i višestruke stope stabilnosti ili promjene tijekom vremena (Fedeli, 2007). U tom smislu, važna varijabla koja se često podcjenjuje je razdoblje početka nasilničkog ponašanja, temeljni pokazatelj kroničnosti i/ili prolaznosti fenomena tijekom vremena. Agresivne radnje, koje se javljaju u adolescenciji poprimaju prije svega relacijsku vrijednost s ciljem da pojedinac preuzme identitet, ulogu i položaj unutar grupe te je stoga njihova priroda čisto situacijska i vremenski ograničena (Vitaro, Tremblay, & Bukowski, 2001). Čak i ako je određena faza početka, već sama po sebi obilježena poremećajima i promjenama, privukla pozornost znanstvenika na kritičnosti koje se mogu istaknuti u prethodnim fazama razvoja.

U obiteljskom okruženju, osobito agresivno ponašanje roditelja ili netočni odgojni stilovi kao što su popustljivi ili pretjerano autoritativni, rastreseni ili autoritarni, mogu dovesti do zlostavljanja.

Roditelji koji često imaju agresivne stavove ili često pribjegavaju nasilju daju pogrešan uzor. Iz tog razloga, djeca koja žive u neprijateljskim obiteljskim okruženjima imaju veću vjerojatnost da će kasnije razviti nasilničko ponašanje. Stoga su obitelji, u kojima su granični ili jasno delinkventni stavovi široko rasprostranjeni, okruženja s većim rizikom. Ali također, nedostatak pažnje prema navikama, potrebama, strastima i interesima svoje djece, te odgojna nezainteresiranost ili

nesudjelovanje, utječu na razvoj i ponašanje djece: ponekad su roditelji potpuno nespremni za ono što se njihovoj djeci svakodnevno događa.

Također, nametanje strogih pravila s njihove strane, koja se zatim ne provode, obećanja o kaznama/mjerama koje se zatim ne poduzimaju, ili čak pretjerane reakcije koje se izmjenjuju sa stavovima ravnodušnosti, dovode do porasta lošeg ponašanja djece koja zbog toga nisu u potpunosti sposobni shvatiti i razumijeti ozbiljnost svojih postupaka.

Grupa prijatelja, školsko okruženje i društveno okruženje utjecajni su čimbenici na društvenoj razini.

Prije svega, zlostavljanje je također grupni fenomen karakteriziran posebnom dinamikom, u kojoj odlučujuću ulogu ne igraju samo CYP-ovi uključeni u zlostavljanje i mete, već i svi oni koji izgledaju kao neuključeni ili podržavatelji jednog ili pak drugog (Salmivalli, Lagerspetz, Bjorkqvist, Osterman i Kaukiainen, 1996). Grupa, u takvim situacijama, poprima izgled monade (Anzieu, 1986), funkcionirajući kao samoodrživa jedinica u potrebi svojih članova da podržavaju međusobne tjeskobe kroz dijeljenje. Grupiranje adolescenata posebno ima težnju preuzeti samoreferentni zadatak koji se tiče dobrobiti grupe. Dijeljenje stoga postaje identificirajuće i definirajuće stanje grupe, izvana ostavljajući privid prijetećeg. Stoga, u stalnom međudjelovanju između onih iznutra (koje treba zaštititi) i onih izvana (neprijatelja), djelo postaje izraz unutarnje frustracije koja se mora isprazniti, ukloniti prema nečemu drugom osim prema sebi: meti (Ingrascì & Picozzi, 2002). Kao kolektivni fenomen, ne može se odvojiti od konteksta u kojem se odvija - školi (Lagerspetz, Bjorkqvist, Berts i King, 1982). U ranom istraživačkom radu Olweusa (1983), provedenom na više od 130 000 norveške djece u dobi od 8 do 16 godina, autor je otkrio da je 15% učenika bilo uključeno, bilo kao sudionici ili mete, u nasilničko ponašanje u školi. Naknadna istraživanja potvrdila su učestalost i nadmoć ovog fenomena u školama. U Italiji, prvi podaci prikupljeni 1990-ih na uzorku od 1379 učenika u dobi od 8 do 14 godina pokazuju da je 42% učenika u osnovnim školama i 28% u srednjim školama izjavilo da je bilo zlostavljano (Menesini, 2003). Ove studije stoga omogućuju da se istakne kako škole mogu postati moguća mjesta progona i nasilja (Petrone & Troiano, 2008) i kako se uključeni subjekti mogu sažeti u tri kategorije: CYP uključen u nasilničko ponašanje, meta i grupa.

Unutar grupe, CYP koji se bavi nasilničkim ponašanjem često traži prijatelje koji ga/ju mogu podržati i odobravati njegovo/njezino ponašanje. Naime, kada se upušta u agresiju prema slabijim pojedincima, dobiva pozornost i odobravanje svojih vršnjaka koji ga/je vide kao hrabrog, kao 'heroja'. To u njemu/njoj izaziva zadovoljstvo i ispunjenje, što ga/ju navodi da ponovno ponovi svoja djela. Ovaj stav, koji također može biti zarazan i ponavljan od strane promatrača, teži promicanju i prihvaćanju oblika nasilničkog ponašanja: jedno govori o 'društvenoj zarazi', dok druga djeca, da bi se potvrdila u grupi, slijede CYP-ove uključene u primjer nasilničkog ponašanja.

Na obrazovnoj razini ključna je veza između škole i obitelji. Zapravo, baš kao što stav roditelja kod kuće utječe na ponašanje njihove djece, stav učitelja također utječe na njihovo ponašanje u školi. Učitelji će stoga nastojati surađivati s roditeljima u provedbi ispravnog odgoja djece te se moraju ponašati dosljedno, osuđujući i strogo kažnjavajući nasilničke stavove koji se javljaju u školi.

Pod društvenim okruženjem, mislimo na javni kontekst u kojem dijete svakodnevno živi i u kojem komunicira. Često, kada se govori o stvarnostima u kojima postoje očiti oblici nelagode i subkulturni fenomeni, stil roditeljstva ima težnju upućivanja na to da djeca više usvajaju 'ponašanje žestokih momaka/tvrdo ponašanje'. U nekim kulturama, CYP koji je uključen u nasilničko ponašanje, smatra se 'herojskim' subjektom koji je sposoban zaslužiti poštovanje i poštivanje svih te se stoga uspoređuje s modelom koji treba slijediti i kome se treba diviti. Stoga, kako bi se spriječilo da takvo ponašanje s vremenom učvrsti agresivne ili nepravedne stavove djece, prije svega ih je potrebno ne podcjenjivati te istupiti učinkovitim i primjerenim radnjama koje teže zaustavljanju njihova razvoja.

Ključna gledišta kao što su svijest o patnji drugih i uvažavanje empatije (zajedno sa poznavanjem emocija) treba naglasiti i u obiteljskom i u školskom okruženju.

Revision #2

Created 23 March 2023 09:02:37 by Antonija Lujanac

Updated 23 March 2023 09:04:56 by Antonija Lujanac